

Medlemstidning

DBW:s Botaniska Trädgårds Vänner

Nr 1 * 2022

Botans Vänner fyller 10 år!

MEDLEMSTIDNING DBW:s BOTANISKA TRÄDGÅRDS VÄNFÖRENING

Nr 1 2022 Årgång 11 ISSN 2001-1784

REDAKTÖR: Ann-Britt Magnusson annmag@telia.com
ANSVARIG UTGIVARE: Wiveka Schwartz wiveka.schwartz@hotmail.se
OMSLAGSBILD: Ros **FOTO:** Solveig Artsman
BAKSIDA: Tulpanhav **FOTO:** Solveig Artsman
HEMSIDA: http://vanner.visbybotan.se

TEXTER
Bertil Ståhl
Carina Johansson
Karin Zander
Maria Ahlsten
Solveig Artsman
Sven-Erik Lindström
Wiveka Schwartz
Åke Persson

BILDER
Ann-Britt Magnusson
Carina Johansson
Christina Hagvall-Wahlgren
Karin Zander
Solveig Artsman
Åke Persson

Tack till alla!

INNEHÅLL

Redaktören 3
Ordföranden har ordet ... 4
Föreningens första ordförande 6
En tillbakablick 8
Klonarkivet 10
Kallelse till årsmöte 12
Läkeörter 13
Rosor 16
Sommarresa 20
Trädgårdsstyrelsens ordförande 23
De som jobbar i Botan ... 24
Soppkokning 26

MEDLEM 2022

Så här fortsätter Du att vara eller bli medlem:
Genom att betala in medlemsavgiften (150:- för enskilda personer och 500:- för organisationer) på bg 789-0122 fortsätter Du att vara medlem i Botans Vänförening.

Du som vill bli medlem betalar på samma sätt.

Glöm inte att skriva Ditt namn och adress på inbetalningskortet eller som meddelande om Du gör en internetbetalning! Ange gärna även e-post-adress.
Om vi inte kan identifiera inbetalningen kan Du komma att strykas från medlemslistan.
Om det är en organisation som betalar behövs namnet på kontaktpersonen också.

VÄLKOMMEN!

2022

Botans Vänner fyller år!! 10 för att vara mera exakt. Därför kommer det här numret att vara extra fylligt med lite tillbakablickar.

2022 - vad ska det nya året innebära för oss?
Nya pandemirestriktioner? Sjukdom eller friskhet? Vad som än händer så kommer våra växter att visa att man kan resa sig efter en tuff period och blomma som aldrig förr.

Ordföranden i Trädgårdsstyrelsen skriver om de förändringar som gjorts/kommer att göras i trädgården. Invigningen av klonarkviet - en stor händelse!
F d trädgårdsmästare Lasse Pettersson berättade om hur arkivet vuxit fram och visar hur det ser ut sommaren 2021.
Solveig Artsman berättar om rosornas historia och utveckling fram till idag.
Sommarresan gav intryck, både i form av historia, men även känslomässiga bilder från Skogskyrkogården. Mm, mm...

Läs vad föreningen har upplevt under året och se på vackra bilder!

Ann-Britt Magnusson
Redaktör (som återvänt till skrivbordet efter flytt till Ronneby, ny trädgård och en massa nya intryck, inte minst från Ronnebys Botaniska Trädgård - Ronneby Brunnspark och underbara Blekinge).

Alla våra arrangemang sker i samarbete med Vuxenskolan

Studieförbundet Vuxenskolan

Dammen inväntar vårens ankomst
Foto: Christina Hagvall-Wahlgren

Ordföranden har ordet

Text: Carina Johansson, Wiveka Schwartz

Året som gått, 2021, har Botans vänner funnits i tio år.
Bertil Ståhl var den första ordföranden och han har skrivit en reflektion i den här skriften.
Vår sekreterare, Åke Persson, gjorde en liten utställning i bild och text om föreningens verksamhet som visades under Visbydagen och vi hoppas att du ska känna att denna medlemsskrift är extra fullmatad för att vi vill fira jubileet. En förhoppning är också att vi ska hjälpa till att få fram en informativ broschyr om Botan på flera språk. Vi får se hur det går.

Pandemin har inte riktigt släppt taget ännu. I våras när vi hade årsmöte kunde vi inte ens ses annat än via det digitala hjälpmedlet Teams. De som ville kunde också ansluta på telefon. Föredraget med trädgårdsmästaren Lasse Pettersson fick skjutas på framtiden. Under det kommande årsmötet hoppas vi på att kunna se er ”på riktigt”.
Under sommaren lyckades vi tack och lov genomföra både sommarresan liksom flera föredrag i Botan under Medeltidsveckan.
Besöksnäringen på ön verkade slå rekord, enligt lokalpressen, med både utländska besökare och svenskar som ”hemestrade”, så antalet guidade turer under sommarmånaderna till Botan var många. Öns guider hade verkligen fullt upp.
För föreningens del föregicks sommarresan av rekognosering och den lilla resegruppen, dvs. undertecknade, begav sig till Norra kyrkogården i Visby under sommarens garanterat varmaste dag. Vi vacklade mellan vattenposterna för att svalka oss och när vi skulle ta oss tillbaka till kansliet för att hämta informationsmaterial, som kyrkogårdsförvaltningen plockat ihop åt oss för att dela ut på resan, såg vi nästan hägringar på grusplanen framför.
När dagen för resan kom var det betydligt behagligare temperatur, så turen till Roma Kungsgård och sedan till Norra kyrkogården kunde genomföras utan risk för värmeslag.
Innan Medeltidsveckan i augusti började Coronoviruset att oroa lite mer igen och det var svårt att gå ut med rätt information till er medlemmar, för restriktionerna från Folkhälsomyndigheten ändrades snabbt.

Vid Maria Ahlstens föredrag om medicinalväxter och Wiveka Schwartz om Sankt Olofs kyrka och pesten, behövde publiken vara sittande, enligt de då gällande reglerna, så vi tog med kuddar och trasmattor och vi behövde även ta upp anmälningar i förväg.

Under hösten kunde även soppkoket bli av på traditionsenligt vis, med gemensamt hackande av grönsaker och rotfrukter liksom kokandet i de stora grytorna över öppen eld. Det var fler än någonsin som kom för att avnjuta en mugg rykande varm soppa denna första lördag i oktober.

I skrivande stund är antalet smittade på väg upp igen, så även denna gång behöver vi uppmana till att hålla ut och hålla avstånd, men glöm inte att det när som helst går att besöka Botan och njuta av allt fint i trädgården alla tider på året. Det går också bra att krama ett träd om vi är förhindrade att krama varandra. Det är ett tips från Island. Vi ses på det nya året!

Carina Johansson och Wiveka Schwartz

Föreningen fyller 10 år!

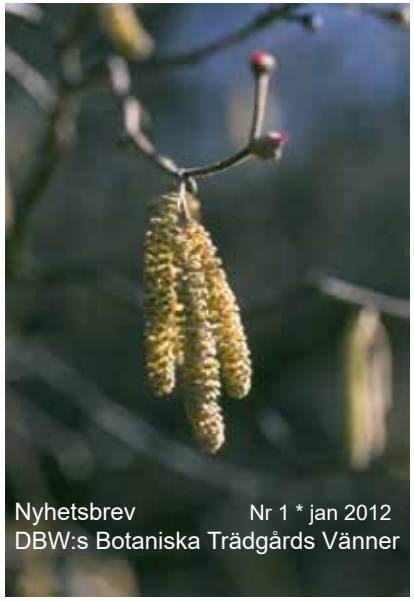
Text och foto: Ann-Britt Magnusson

Hösten 2011 samlades några ivriga entusiaster för att äntligen starta en vänförening till Botaniska Trädgården!
Vi pratade, någon åtog sig att skriva stadgar, vi träffades igen och skapade en interrimsstyrelse.
På ett möte våren 2012, dit vi bjudit in andra intresserade, instiftades den nya föreningen med det långa och ståtliga namnet ”DBW:s Botaniska Trädgårds Vänförening”.
Vi fick ett organisationsnummer,
en ordförande, en sekreterare och en kassör.
Vänföreningen var född!

Styrelsen konstituerades enl följande:

ordf	Bertil Ståhl
v ordf	Wiveka Schwartz
sekr	Ann-Britt Magnusson
kassör	Lars Leissner
ledamot	Jan Luthman
ledamot	Torbjörn Hargeson
ledamot	Robert Värild

Resten är historia...

Vår första tidnings framsida

Föreningens första ordförande

Text: Bertil Ståhl

Föreningens första ordförande - Bertil Ståhl, samlar sina tankar och upplevelser av sina år som ordförande så här:

Vänföreningen - att se det stora i det lilla

När jag försöker erinra mig något från min tid som Vänföreningens ordförande måste jag erkänna att jag har en smula svårt att plocka fram några toppar, men inte heller några djupa dalar.
Visst kommer jag ihåg våra styrelsemöten, föreläsningar, exkursioner och diskussioner, om än ibland fragmentariskt och sannolikt i fel ordning.
Jag minns också styrelseledamöternas fantastiska arbete. För att inte tala om alla engagerade medlemmar. Och att vi hade väldigt roligt. Förmodligen hade vi inga djupa dalar, möjligen en del besvikelser.
Att jag själv hamnade som Vänföreningens första ordförande var till stor del Wiveka Schwartz' förtjänst, men jag var nog inte så svårövertalad, tror jag. Tyckte trots allt att jag hade något att tillföra.
Och vem vill inte vara en vän av Botan?

Att vara botanist med tropisk inriktning fick många av mina kolleger på Högskolan på Gotland att höja på ögonbrynen, speciellt de som tyckte att den lokala förankringen var viktig(ast) och som innerst inne tyckte att en forskare på Gotland borde syssla med Gotland eller åtminstone något begripligt, vad det nu var.
Redan i min introduktionsföreläsning lyckades jag utmana detta synsätt genom att visa att det objektivt sett inte fanns gotländska växter. Att som naturvetare vara kontroversiell är ju inte så vanligt.
Det finns ju naturlagar som är svåra att bortse från.

Lasse Pettersson berättar om libanoncedern.

Några hävdar säkert att det här bara handlar om semantik, men vad jag menar är att det finns en poäng i att inte fastna i det lilla perspektivet.
Att helt enkelt se det stora i det lilla.
Men vad har det här med Vänföreningen att göra? En hel del faktiskt. Jag använder ofta och gärna den gotländska floran i min undervisning, men inte för att den är gotländsk utan därför att den är här.
Det finns ingen konflikt i att prata om blåsippor och samtidigt forska om floran globalt. En botanisk trädgård är i det perspektivet närmast en perfekt illustration av detta tankesätt. En unik samling växter från världens alla hörn. Inte bara unik för Visby och Gotland utan faktiskt för hela världen.
Visst, man kan givetvis alltid hävda att alla botaniska trädgårdar är unika, på sitt speciella sätt, men det förändrar ju inte det faktum att Botaniska trädgården i Visby faktiskt är unik, i världen. Att Botaniska trädgården också har besökare från världens alla hörn är ju givetvis ytterligare en bonus, men förminskar knappast dess egenvärde.
Detta var i alla fall min ingång när jag fattade ordförandeklubban den där dagen för 10 år sedan. En smula pretentiöst och förpliktigande kan tyckas, men fick jag göra om det skulle jag nog tycka så igen. Fast kanske med en något högre växel.

Mitt intryck är att Botans Vänner har varit en viktig kraft för att sammanföra många med lite olika slags intressen med anknytning till Botan - bara det en slags mångfald i mångfalden - och på samma gång bredda förståelsen för vad en botanisk trädgård är och kan vara.

Bertil Ståhl inviger Gotland Trädgårdsöns trädgårdsvecka 2012

Mina jämnåriga - platanerna i Botaniska trädgården

Text: Wiveka Schwartz

För några år sedan fick jag i uppdrag att ta emot ett engelskt trädgårdssällskap som skulle besöka Botan i Visby och andra trädgårdar här på ön under en vecka. Så blev det och jag hälsade gruppen välkommen precis innanför grindarna vid huvudingången till Botan.
Gruppens engelske ledare, som var oerhört kunnig, skulle berätta om växterna. Jag informerade om sällskapet DBW och hur trädgården var anlagd.
Precis när vi stod där innanför grindarna så började ledaren förtjust att berätta om plataner och då sådana träd i England. På 1800-talet anlades många parker i England, i en tid då plataner blev moderna. En av de första platanerna köptes in av ett college i Oxford. Plantan, som var dyr, planterades vid detta college. De var mycket rädda om den och undrade om den skulle klara vintern. Det gjorde den men mådde inte särskilt bra.
Platanen grävdes då upp, skickades ner till London och planterades där istället. Den mådde sedan alldeles utomordentligt. Det visade sig att luften i London med kolstybb från brasorna, damm från kärrorna och alla människor var något som platanen trivdes med.
Jag tycker det är en rolig berättelse, därför att då städer som London, Paris och Berlin moderniserades med avenyer blev platanen storstädernas träd. Stockholm följde också efter.
Alldeles norr om Tempelkullen i Botan står en stor platan som planterades redan 1855. Den är alltså från de tidigaste åren i Botans historia.
Fram till 1928 bestod en viktig del av Botans verksamhet av att driva handelsträdgård, ha växthus, fruktträd och odla snittblommor, vid sidan av de botaniska och estetiska intressena. När de delarna lades ner skedde en stor ombyggnad av trädgården. I samband med det planterades år 1932 de fyra platanerna innanför huvudingången, just där jag hälsade den engelska gruppen välkommen. Platanerna står som vaktposter där.
En annan gång hälsade jag på en trädgårdselev i Botan och sa vad jag hette. Hon utropade då: ”Jaså det är du som är lika gammal som platanerna?!”. Det hade hon hört talas om. Att jag är årsbarn med dessa fyra träd förklarar varför jag så gärna vill skriva om plataner här.

Bilderna ovan är ett collage från olika händelser under våra tio år som förening.

- Maria Ahlsten föreläser om läkeörter
- Kurs i beskärning av buskar
- Doftvandring med Jette Knudsen.
- Föreläsning om Nydala kloster och om hur Roma Kloster tillkom.
- En bild från Kube, där vi besökte Margareta Hyvärinen och Ingvar Thomasson
- Bergianska trädgårdens vänner på besök.

Invigning av klonarkivet

Text och fotot: Åke Persson

invigningen av klonarkivet 2021-08-03
På Sveriges Lantbruksuniversitets hemsida (slu.se) står att läsa om Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter.
Odling av sådana växter görs vid Alnarp men också i lokala klonarkiv för olika typer av växter runt om i landet, t ex för äppelsorter vid Norrbys gård på Gotland.

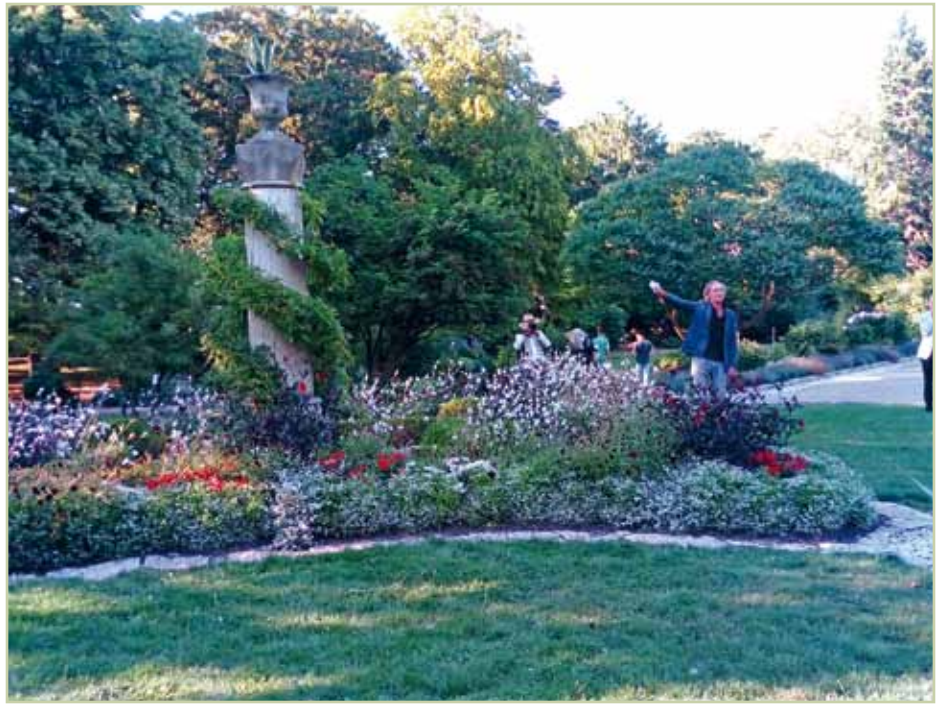
I Botan har ett nytt klonarkiv anlagts NV om tempelkullen och den pga pandemin uppskjutna invigningen genomfördes i samband med DBWs augustisammankomst den 3 augusti.

Marken har stensatts av Lasse Pettersson, odlingsbäddar har utformats av trädgårdsmästare Bonnie Öhman och kantats med rostbruna stålplåtar.

Sammanlagt 50 växter, som har odlats på olika gårdar på Gotland, minst sedan 1930-talet, har valts ut i samarbete med Alnarp, som även har en motsvarande samling som backup.
Invigningen genomfördes av DBWs trädgårdsstyrelses ordförande Sven-Erik Lindström, som klippte ett band varefter Bonnie Öhman berättade om hur arbetet med odlingsbäddarna gått till.

Invigning av klonarkivet. Lasse Petterson och Bonnie Öhman.

Lasse Pettersson gav sina synpunkter på framtiden för Botan, där han tryckte på att det nya avtalet med Regionen betyder att DBW behöver ta ett större ansvar för trädgården.

De fina planteringarna vid Ovalen visades också varefter ceremonin var avslutad.

Du kallas härmed till Årsmöte i DBW:s Botaniska Trädgårds Vänförening måndagen den 14 mars 2022 kl 18.30 Lokal: Röda korset, N Hansegatan 14, Visby

Alla årsmöteshandlingar läggs upp på vår hemsida vanner.visbybotan.se

Program

Årsmöte

Paus

19.00 Lasse Pettersson

”Ingvar Nordins betydelse för Botan”

Dagordning

1. Mötets öppnande
2. Val av ordförande och sekreterare för mötet
3. Val av 2 protokolljusterare tillika rösträknare
4. Fastställande av röstlängd
5. Årsmötets behöriga utlysande
6. Fastställande av föredragningslista
7. Verksamhetsberättelse
8. Ekonomi
   a. Redovisning av föreningens ekonomi
   b. Revisionsberättelse
   c. Ansvarsfrihet
9. Verksamhetsplan och budget för 2022
10. Fastställande av medlemsavgift för 2023
11. Val av styrelse
13. Val av 1 revisor på 1 år och 1 revisorssuppleant på 1 år
14. Val av valberedning, varav en sammankallande
15. Övriga frågor
16. Mötets avslutande

Några läkande örter i vår Botaniska trädgård

Text: Maria Ahlsten

Innan vi hade våra apotek att handla mediciner på fick vi helt enkelt använda det vår natur hade att erbjuda för att få lindring för våra lidanden. Och eftersom ingen visste vad som skulle fungera fick man pröva sig fram, ett så kallat ständigt “Trial and Error”. Ibland var säkert detta tillvägagångssätt fatalt, ibland hjälpte den behandlingskur man valt och ibland ville man bara tro att den fungerade!

I alla fall blev ett antal växter så betrodda med sin effekt att det blev huskurer. Dessa växter odlades eller samlades in och bereddes i form av tinkturer, extrakt, teér, salvor med mera för att lindra sjukdomar. Väldigt många av våra moderna läkemedel har sitt kemiska ursprung från växterna, även om de idag har anpassats för att kunna tillverkas industriellt och patenteras.
Idag har många av dessa huskurer fått mer eller mindre rättmätig kritik för att inte vara verksamma. Samtidigt har jag svårt att tro att människan orkar samla och bereda sina mediciner i århundraden om de inte hade märkt någon effekt av detta arbete. Så även om flertalet av våra naturliga läkemedel inte har någon erkänd evidensbaserad effekt har i alla fall världens befolkning i många århundraden tyckt att de har hjälpt dem!

Jag har här valt ut några klassiska läkeörter som är väldigt vanliga hos oss här på Gotland, och som också finns representerade i vår fina trädgård:

Ringblomma (Calendula officinalis)
Denna glada, lättodlade blomma som finns i så många färger och utföranden är ett måste i varje kryddträdgård! Den härstammar från Medelhavsländerna, men trivs också väldigt bra här hos oss, och blommar långt in på hösten.
Eftersom blomman är ätlig passar den bra som pynt på maten, i sallader och i drinken.
Ringblommans blommor har mycket goda antiseptiska och svampdödande egenskaper.
Ringblomman verkar också inflammations- och infektionshämmande.
Dessa goda läkande effekter kommer bl a av den eteriska oljan karotin, samt färgämnet och bitterämnet calendulin.

Svårläkta sår, eksem, självsprickor och brännskador behandlas effektivt med ringblomma.
Avkok på ringblomma ger näring åt hyn och får stora porer att dra ihop sig. Eftersom den har milda egenskaper passar den utmärkt att använda på små barns atopiska eksem i form av salva.

Johannesört (Hypericum perforatum)
Johannesört är en allmänt växande ört, och väldigt vanlig på kalkrika karga jordar varför den trivs bra här på Gotland. Enligt legenden droppades några droppar blod från Johannes döparens huvud när det låg på sitt fat, och ur dessa droppar växter Johannesörten upp. Gnuggar man de gula blommorna mellan fingrarna ser man det röda färgämnet ”Hypericin” som också är en av de medicinskt verksamma ämnena.
Bladen har små oljeceller som ser ut som små hål, när man håller upp den mot ljuset = ” Perforatum”. - Djävulen försökte helt enkelt ta död på den helgade örten genom att genomstynga alla bladen med små hål!
Som brännvinskrydda är johannesörten väldigt populär, ofta kallad Hirkum Pirkum.
Som läkeört har den tidigare använts invärtes för sina kramplösande, urindrivande och matsmältningsbefrämjande effekter. För utvärtes bruk bereddes en massageolja som användes mot ledbesvär, blåmärken och stukningar. Idag används johannesörten som ett läkemedel med milt antidepressiv verkan, och är en stor produkt, särskilt i MellanEuropa.

Fläder (Sambucus nigra)
En mycket gammal växt, som har hittats vid 6000-åriga boplatser i Schweiz och Norra Italien. Den är väldigt vanlig på Gotland, men ska inte förväxlas med sommarfläder och druvfläder, som båda är giftiga. Växer som stora buskar/träd, och har gräddvita flata blomställningar. När bären mognar är de svarta.
Flädern har omgetts med en hel del magi. Den planterades gärna vid husknuten eller vid gårdsporten som skydd för att hindra spöken och häxor att ta sig in. Den hade också en ande. Flädermor eller Hyllfrun skulle behandlas med största vördnad. Om man måste hugga ner eller flytta ett träd måste man be flädermor om lov. Och eftersom ”Den som tiger samtycker” gick det säkert oftast bra…
Di sma undar jordi brukar ha sin boning under flädern.
Av bär och blommor kan man göra fläderblomssaft, fläderbärssylt, fläderblomsvin, använda de hela blomklasarna i pannkaka, och falsk kapris
Fläderblommor är starkt svettdrivande och används som te´vid förkylning, feber och reumatiska besvär. Både blommor och bär är rika på C-vitamin.

Timjan (Thymus, flera olika)
I släktnamnet Thymus ingår flera olika arter, som Backtimjan, Trädgårdstimjan, citrontimjan etc.
På Gotland är Backtimjan (Thymus serpyllum) den vanligaste, en liten, ständigt grön och aromatiskt doftande halvbuske med rödlila blommor. Allra mest njutbar är den när man vandrar över en strandäng i sommarsol, en helt ljuvlig doft sprider den..
Timjanarterna tros härstamma från Egypten eller i alla fall sydligaste Europa. Den har alltid haft gott anseende som läkeört och för att kunna fördriva demoner...
I mat använder jag den gärna, dess friska aromatiska citrussmak gör att den passar till väldigt mycket, t.ex. fisk, sallader, örtsåser och lamm.
Som läkeört har den sedan gammalt framförallt använts för att lindra hosta och astma. Förr var det vanligt att landsbygdens invånare samlade backtimjan i stora mängder för att säljas till apoteken där man beredde den som hostmedicin, Syrupus thymii. Det är den eteriska oljan Tymol som är den aktiva beståndsdelen, och är även kramplösande, bakteriedödande och aptitstimulerande.

Citronmeliss (Melissa officinalis)
Kärt barn har många namn, vi kallar den gärna Hjärtansfröjd eller Bisuga. Denna krydd- och läkeväxt härstammar från Orienten och har sedan spritt sig till Medelhavsområdet. Vi har fått hit den via munkarna. Till klostren hörde alltid en bigård, och eftersom honung var det enda sötningsmedlet på den tiden var det viktigt att ha en växt som drog till sig bin för denna produktion..
I maten passar denna milda kryddört i té, sallader, fisksåser, som garnering av desserter. Den är också en viktig smaksättare i likörer, t.ex. Benedictine och Chartreuse.
I medicinen är melissan känd som en mycket gammal läkeväxt som tillskrevs många goda egenskaper, inte minst för att den ansågs verka stärkande för hjärtverksamheten, därav namnet Hjärtansfröjd. Idag förekommer den i en rad naturläkemedel, ofta som te´ och som lugnande och kramplösande medel vid nervösa hjärt- och magbesvär.

Rosor

Text och foto: Solveig Artsman

Hur många av oss är det inte som njutit av kaffe i en kopp med rosor på eller som har gett bort en bukett rosor till någon vi tycker om. Rosen är nog den blomma som betyder mest i konsten, litteraturen och det verkliga livet. De äldsta spåren av rosor är fossila och visar att rosor funnits i Nordamerika, Europa och Asien i flera miljoner år. I Kina till exempel vet man att det fanns det rosengårdar redan 2700 f Kr.

Det finns många myter om hur rosen kom till. Enligt romersk mytologi råkade Venus trampa på en tagg när hon skyndade igenom ett snår och den första rosen sprang ut ur hennes blod. I en annan sägen var det hennes älskade Adonis blod som gav upphov till rosen. Den avundsjuke guden Mars lät ett vildsvin jaga Adonis för att döda honom och Venus lät rosor växa på platsen för händelsen.
Enligt sägnen var kärleksgudinnan Venus täckt av rosor när hon kom ur havets skum. Kanske är det därför som rosor blivit en symbol för kärleken.
Uttrycket sub rosa (latin ”under rosen”) betyder att något är hemligt. Enligt den grekiska gudasagan gav Eros den första rosen till Harpocrates (tystnadens gud) för att han inte skulle avslöja modern Afrodites kärleksaffärer.
En annan förklaring till uttrycket är att grekerna år 479 e Kr i sitt krig mot Xerxes drog sig undan till höga rosensnår för att smida planer inför ett anfall mot fienden till sjöss. Deras hemliga samtal fördes alltså ”under rosen”.
Det är därför som rådssalar förr dekorerades med rosor i taket och om man talar med någon ”sub rosa” så är det i förtrolighet.

Rosen har använts i många sammanhang, ibland för att visa rikedom och överdåd. Drottning Kleopatra gav en bankett för sin älskade Markus Antonius. Festsalen fylldes av rosor som gick upp till knäna på gästerna. De fick sitta på kuddar fyllda av rosor och de bar rosor i håret.
Rosornas namn är också värda att studera. Ofta får de namn efter en berömd person. Även ortnamn förekommer. I Botan kan vi bland annat njuta av rosorna Ingrid Bergman, Leonardo Da Vinci och Visbyrosen.

Benämningen Rosornas krig är välbekant och avser flera krig som utkämpades om Englands tron mellan åren 1455 till 1485 mellan ätterna av husen Lancaster och

York. Båda ätterna var förgreningar av kungaätten Plantagenet (betyder ginstkvist som var anfadern greve Anjous hjälmprydnad). På ätten Lancasters vapensköld var en röd ros och på ätten Yorks vapensköld en vit ros. Så uppkom alltså namnet Rosornas krig. När det äntligen rådde fred sägs det att en trädgårdsmästare blev så glad att han korsade de båda rosorna och fick på så sätt fram Peace-rosen (fredsrosen).
Tudorrosen är symbolen för huset Tudor. Den består av både en röd och vit ros och tillkom i slutet av Rosornas krig. Denna ros är alltså inte en levande blomma utan en heraldisk ros.

Jungfru Maria har fler anknytningar till rosen än någon annan. Blomman symboliserar den kristna renheten, den röda rosen Marias sorg, den vita hennes glädje och den gula hennes härlighet. Blomman symboliserar också martyrernas blod, Kristi sår och törnekronan.
Jungfru Maria lär ha uppenbarat sig i en krans av rosor i Lourdes, Frankrike.
Det katolska radbandet kalls rosenkrans och betecknar även den serie böner som läses när man använder radbandet.
Rosenkransens ursprung lär enligt traditionen vara det radband parfymerat med rosor som Jungfru Maria skänkte till Sankt Dominicus. Han föddes 1170 i Gamla Kastilien och var en spansk präst som grundade Dominikanerorden. Denna order, som också kallades Svartbrödraorden, hade även ett konvent i Visby vid Sankt Nicolai kyrka.
Klostren var viktiga centra för rosenodlingen. Förutom för sin skönhet och doft användes de för sina medicinska egenskaper.

Även korsfararna tog med sig växter hem. De importerade Apotekarrosen från Asien till Europa, närmare bestämt till Champagne i nordvästra Frankrike.

Apotekarrosen kan vi för övrigt se och njuta av i Botan. På 1500-talet var det Provence i Frankrike som blev handelscentrum för medicinalrosor.
Nyponrosen, Rosa Canina, växer vilt i Europa. I gammal folkmedicin användes blommans knoppar som sårmedel och milt avföringsmedel. Nyponen användes mot skörbjugg eftersom de innehåller höga mängder C-vitamin.

Det går att äta rosenblad också. Man kan kandera dem och använda till att dekorera efterrätter och tårtor med. Receptet är enkelt. Man tar loss kronbladen från blomman, penslar dem med äggvita, vänder dem i strösocker, lägger dem på bakplåtspapper på en plåt och låter dem stå i ugnen i 60 graders värme i cirka en timme. Man ska vända bladen efter halva tiden.

Förr i tiden ansåg man att tänderna såg vitare ut om man åt kanderade rosenblad. Den röda färgen i bladen färgar tungan och det gör att tänderna ser vitare ut.
Hur de reagerade på sockret är en annan historia.
Det finns nog inte något område där det inte förekommer rosor. Inom konsten är det vanligt att avbilda rosor, alltifrån oljemålningar till dekoration på träskåp. Smycken i rosenform förekommer också. Ett exempel på enastående guldsmedskonst är Fabergé-ägget i guld och emalj med diamanter som gjordes för tsar Nikolaj III 1907. Hela ägget är prytt av små rosa rosor i emalj.

Även i musiken finns rosor. Ett exempel är Evert Taubes ”*Min älskling du är som en ros, en nyutsprungen skär*”
Texten är en fri översättning av den skotske nationalskalden och poeten Robert Burns dikt A Red, Red Rose.

Rosens namn av Umberto Eco är en av de böcker som fått utmärkelsen Århundradets 100 böcker. Handlingen utspelas i Italien i början av 1300-talet. Kanske syftar namnet till de hemligheter som finns i klostrets stängda bibliotek.

I sagornas värld finns det också rosor. Törnrosa sov i 100 år bakom en hög rosenhäck och Askungen föddes en vinterdag då den första snön föll på de sista rosorna.

Som avslutning måste jag ta med en av mina favoritförfattare, Gustaf Fröding. I dikten Idealism och realism har han med följande rader:

Men strunt är strunt och
snus är snus
om ock i gyllne dosor,
ock rosor i ett sprucket krus
är ändå alltid rosor

Källor:

Mariablomster
Burman och Eriksson

Rosbok
Clements m fl

Örtmedicin och växtmagi
Hansen m fl

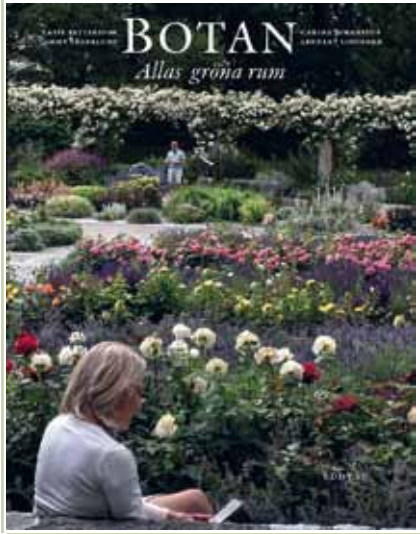
Idealism och realism,
diktsamling
Gustaf Fröding

Wikipedia

Ballader i Bohuslän Evert Taube

Några dikter av Robert Burns,
Blomberg

Botan
Allas gröna rum

Botan Allas gröna rum, med Tommy Söderlunds fotografier och Lasse Pettersson som huvudförfattare, kom 2021.
Christer Jonson är formgivare.

Trädgården visas här genom en riklig fotografisk gestaltning av Tommy Söderlund. Han har lyckats fånga trädgårdens många skepnader och stämningsfulla uttryck.
Lasse Pettersson, som i mer än 20 år arbetat som trädgårdsmästare i ”Botan”, delar med sig av sina personliga reflektioner.

Bakgrundstexter är författade av Lennart Lindgren och Carina Johansson
Under 2022 kommer den på engelska översatt av Kathy Gow Sjöblom. Ni hittar den på förlaget eddy.bokorder.se

Foto omslag: Tommy Söderlund

Sommarresa 2021

Text och foto: Åke Persson och Karin Zander

Eva Selin visade oss gamla kartor från Kungsgården.

Vänföreningen genomförde i år en sommarresa den 24 juli med 12 deltagare i egna bilar.
Första stoppet var en mycket uppskattad guidning av Eva Selin i Roma klosterträdgård, som är under renovering.
I Medlemstidningen nr 1 2021 har Eva presenterat arbetet med renoveringen och vilken information om trädgården som finns i gamla beskrivningar och kartor.
Vi började vandringen bakom klosterkyrkans ruin där klostrets olika anläggningar är markerade med låga murar efter de arkeologiska undersökningar som gjorts.
Nu håller man på att rekonstruera den gamla kökträdgården, det kommer ta tid att få den i ordning, men så fint det kommer bli, när det är klart.
Det fanns även en stor humlegård på munkarnas tid, så man kunde tillverka öl. Munkarna drack i snitt 5 liter öl per dag, dock var det ett ganska svagt öl.

Ett hundratal meter söderut vidtar den egentliga klosterträdgården och där fick vi se resultatet av renoveringen så långt det har kommit just nu.
Marken har öppnats genom trädröjning och förberetts för odling. Gångar har anlagts med utgångspunkt från gamla kartor. Mitt i trädgården kunde vi beskåda en stensatt brunn, som markerats på en karta från 1815.

Efter en smörgåslunch vid kaféet fortsatte färden till Visbys norra kyrkogård där Wiveka och Carina var ciceroner.
De visade oss den muslimska avdelningen i den nordligaste delen av kyrkogården med gravar utsmyckade enligt muslimsk sed.

En slingrande stig uppför en trädbevuxen slänt tog oss till minnesplatsen för ofödda barn, där vi fick en beskrivning av bakgrunden till den stenstod som finns där.

Sista sträckan till den nyanlagda ängskyrkogården gick genom mer eller mindre obruten terräng, som Wiveka (med rullator) och Carina hade forcerat några dagar tidigare på sommarens varmaste dag.

Eva Selin guidar oss vid den gamla ruinen, skönt att stå i skuggan

Ängskyrkogården, den senaste delen av kyrkogården, anlades 2019 och har både askgravlund och kolumbarium.

När vi var där såg Ängskyrkogården inte så mycket ut för världen, då var ängen slagen, men tänk när alla ängsblommor blommar under sommaren!
Här kan man få namnet på den begravde på en av stenarna.

Ängskyrkogården, som fått Region Gotlands arkitekturpris 2019, ligger i en vackert terrasserad sluttning och där finns bl a tre stenpelare för kolumbariebegravning.

Vi som deltog fick en härlig resa i ett sommarfagert Gotland.
Åke Persson

Vi tittade även på Kolumbariet, så strikt och vackert i sin enkelhet.

Barnminnesplatsen med Cecilia Carléns skulptur ”Knoppen” gjord i kalksten. En väldigt fridsam plats.
Tittar man noga på stenen kan man urskilja ett litet barn, barnet som inte fick stanna i detta livet.
”De minsta kistorna är tyngst att bära.”

Rapport från trädgården

Text: Sven-Erik Lindström, ordförande i Trädgårdsstyrelsen

Trädgården ligger nu i vintervila efter en som vanligt fin säsong, tack vare vår hängivna och fantastiska personal. Tyvärr har vi inte, p g a pandemiläget, kunnat ha något musikprogram sistlidna sommar, med ett undantag, Visby Brass spelade en kväll på sensommaren och trots knapp marknadsföring så blev evenemanget välbesökt.

Södra entrén är nu omgjord och färdigställd och rosbågen är stensatt på baksidan, detta tack var Mats Hallins trägna arbete.

Lusthuset skulle ha varit ommålat och renoverat och det arbetet påbörjades då det plötsligt befanns att någon, inga namn nämnes här, hade glömt lägga in om bygglov, varpå aktiviteten fick avbrytas. Nu är bygglovet beviljat och arbetet beräknas bli utfört i vår så det blir fint till sommaren.
Vidare kommer en del gångar i trädgården och Gotlandsänget att renoveras under nästa år och frågan om vattentillgång måste utredas.

Sällskapet DBW omvalde mig som ledamot av trädgårdsstyrelsen för ytterligare en tvåårsperiod, återstår så att se om den styrelsen ger mig förnyat förtroende som ordförande.
Jag konstaterar också att samverkan med vänföreningen fungerar alldeles utmärkt, inte minst årets soppkok talar för detta.

Trädgårdspersonal och föreläsare Elisabeth Svalin Gunnarsson på besök hos Wiveka Schwartz.

De som jobbar i Botan

Text och foto: Åke Persson

Vem är det som ser till att vi kan njuta av vår vackra botaniska trädgård vid alla tider på året? Att det ligger mycket planering och arbete bakom alla välskötta rabatter, buskar och träd är klart men vem gör jobbet? Efter en fikastund i trädgårdsarbetarnas matrum vet vi lite mera. I avtalet mellan DBW, som äger trädgården, och Region Gotland, ingår medel för anställning av två personer plus vissa insatser på deltid. Ytterligare arbeten, som behöver göras, beställs och betalas av DBW. Det är Ann-Kristin ”Anki” Hallin och Bonnie Öhman som nu är anställda av regionen. Eftersom Bonnie är tjänstledig för studier vikarierar Anders Boström på hennes tjänst.

Anki Hallin är bördig från Kramfors, har en trädgårdsutbildning bl a vid Säbyholmskolan i Stockholmstrakten och har arbetat som regionsanställd i Botaniska trädgården i 26 år, först på säsong, därefter några år tillsammans med Lasse Pettersson. Från 2006 som helårsanställd. Har nu huvudansvaret för planeringen av arbetet i Botan.

Bonnie Öhman är utbildad i Trädgård o Design (Mariestad) och anställd av regionen som trädgårdsmästare 2017. Nu tjänstledig för studier under vinterhalvåret.

Anders Boström kommer från Burträsk utanför Skellefteå. Han läste ekologi på Campus Gotland 2009-10, fortsatte med humanekologi i Göteborg och är bl a utbildad trädvårdare. Har arbetat på trädgårdsföretag på Gotland och anställd av Regionen sedan april 2021, först som säsongsanställd och sedan som vikarie för Bonnie Öhman.

Helene Stade har länge varit verksam i Botan. Utbildad på Skillebyholm kom hon till Visby 2004, anställd av Regionen 2006 och har varit ansvarig bl a för grönsaksodlingen i Botan. Hon har jobbat deltid vår och höst och är även ansvarig för en Waldorff-förskola. Den insats hon nu gör i Botan debiterar hon DBW.

Ytterligare några personer kan man ofta se jobba i Botan. **Börje Ekström** är anställd som vaktmästare på c:a halvtid av DBW via Veteranpoolen. **Mats Hallin** rycker in vid behov med anläggningsarbete, bl a stenarbeten men även trädvård och debiterar också DBW direkt.

Lasse Pettersson har också en lång period som anställd trädgårdsmästare från slutet av 1990-talet till sin pensionering. Han fortsätter att göra ett uppskattat arbete i trädgården och debiterar då DBW direkt.

Entreprenörer anlitas för olika arbeten, bl a **Erik Broström** på Wickmans smide, och gräset på Gotlandsänget sköts av Gotska golfklubben.
Maskiner och utrustning, som behövs för arbetet, ägdes tidigare av regionen men har köpts av DBW. En frontlastare har måst nyanskaffas.

Vad är då det största problemet vid arbetet i Botan? Det är bristen på vatten. Det bevattningssystem, som finns installerat, kunde tidigare utnyttjas för bevattning nattetid. När det inte längre är möjligt går mycket tid åt för manuell vattning under dagtid. Vattnet räcker huvudsakligen till rabatter och buskar medan träden måste klara sig själva och riskerar därför att fara illa.
Det är härligt att se en entusiastisk arbetsgrupp som lyckas så väl i sin uppgift. Skänk dem en tacksamhetens tanke när ni nästa gång passerar vår oas innanför murarna!

Anki Hallin

Anders Boström

Helene Stade

Lasse Pettersson

Bonnie Öhman

Soppkokning i Botan

Text och foto: Åke Persson

Traditionen hölls vid liv trots coronapandemin och på Visbydagen den 2 oktober arrangerade vänföreningen ett soppkok över öppen eld i Botan.

Vädret var med oss och från tidig morgon i skön höstsol hackades 55 kg grön- och rotsaker som Stora Tollby och Skags gård välvilligt skänkt. Många medlemmar i vänföreningen och DBW hjälptes åt och kocken **Helmut Königslehner** kunde koka en härligt smakrik soppa i de två specialtillverkade grytorna.
Det tar tid att förbereda och koka soppan så serveringen kunde inte börja kl 10 som det stod i Visbydagens program utan snarare 1130.
Något att tänka på inför nästa års program. I väntan på soppan fanns annat att göra. I ett fotomontage visades några glimtar av föreningens verksamhet under de 10 år den existerat.

En tipspromenad och ett lotteri med fina priser uppskattades också av besökarna.
När soppan var färdig kunde en jämn ström av besökare bjudas på soppa med bröd. Efterfrågan var så stor att ett par utflykter till Torgkassen krävdes för komplettering av muggförrådet. Efter att tre fulla soppgrytor länsats hade vi serverat c:a 530 portioner, ett svårslaget rekord.

Tipspromenaden i Botan under Visbydagen

Ni som gick tipspromenaden i samband med soppkoket undrar kanske över de rätta svaren.
Här är de i kortform:
1. Botans vänförenings första ordförande var Bertil Ståhl.
2. Växten som visades var en blommande murgröna.
3. De invasiva träden som togs ner i Almedalen var Gudaträd.
4. Blomman på vänföreningens vykort är Jättestäpplilja.
5. Drottningsylt görs på en blandning av hallon och blåbär.
6. Antropocen är en geologisk tidsålder som vi anses leva i nu.
7. Boken Botan: Allas gröna rum har rosor på framsidan.
8. Blomman Cosmos doftar choklad. Den kallas ibland också för Chokladblomma.
9. Påfåglarna som skänktes till Botan togs tillbaka för att inget hus byggdes åt dem.
10. Kalvskinnshuset, som pelaren kommer ifrån, var både vinhus och rådhus.
11. Trädgårdsmästaren Lasse Pettersson spelar flöjt.
12. I den gamla brunnen låg en pumpa.

Den som vann ett årsmedlemskap i Botans vänner, genom att ensam ha alla rätt, var Yvonne Habbe. ***GRATTIS!***

